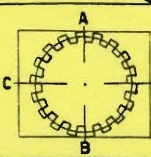

MUINAIS- TUTKIJA

V. AIKA												JA JÄLKE																													
KUVAAJA												SO																													
KOJEEN KORKEUSLUKU																																									
<table border="1"> <tr> <td>No</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td> </tr> <tr> <td>TU</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td> </tr> </table>												No	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	TU													RAUNIOSTA LAADITTU MUOTO- JA RAKENNEKARTTA 1:100			
No	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12																													
TU																																									
ENNEN PAALUTUSTA												MAANÄYTTEET [KPL] [T-taso, VT																													
PAALUTETTUNA ENNEN PEEN POISTOA												TASOT																													
VAT TASEISTA N:o												SEKTORI AOC																													
ET KUVATTU												SEKTORI AOD																													
KPI												SEKTORI BOD																													
TTU KAI TEN JÄLKEE												SEKTORI BOC																													
YHT. PL.												PAALULINJOJEN PINTAVAAITUKSET H																													
												LINJA $\alpha - \beta$ ☐																													
												LINJA $\beta - \delta$ ☐																													
												LINJA $\gamma - \delta$ ☐																													
												LINJA $\alpha - \gamma$ ☐																													
PROFIILIT												A-O O-B C-O																													
PINTA VAAITTU																																									
POMJA VAAITTU																																									
PIIRRETTY																																									
KUVATTU																																									

2. 90

MUINAISTUTKIJA 2/90
SUOMEN ARKEOLOGISEN SEURAN
TIEDOTUSLEHTI

Toimitus:

Ulla Lähdesmäki, Turun yliopisto, Arkeologian osasto,
Henrikinkatu 2, 20500 Turku.

Anne Vikkula, Museovirasto, PL 913, 00101 Helsinki.

Lauri Pohjakallio, vastaava toimittaja, Lounais-Hämeen
museo, Wahreninkatu 12, 30100 Forssa.

Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Painos 100 kpl.

ISSN 0781-6790

Turun yliopiston offsetmonistamo.

KOKOUSHKUTSU

Suomen arkeologinen seura ry:n kevätkokous pidetään **torstaina 19.4.1990 klo 18** Suomen Kansallismuseon luentosalissa toisessa kerroksessa (sisään pihan puolelta). Kokouksen teemana on

Arkeologian relevanssi yhteiskunnassa

Keskustelun alustaa fil. tri Jaakko Masonen. Valmistettuja puheenvuoroja - pituudeltaan noin 10 minuuttia - voivat muutkin varata viimeistään kokouspäivänä. Asiasta voi soitella Anne Vikkulalle töihin 90-4050224 tai kotiin 90-491619.

Pikkupurtavaa järjestetään, keskustelun tason takaa aktiivinen osanottajajoukko. Tilaisuus on avoin kaikille, joten myös muut kuin jäsenet ovat...

... TERVETULLEITA !!!

TIETOA SYKSYN KOKOUKSISTA

Syyskokous järjestetään Turun Kuralassa pidettävän raudanvalmistusseminaarin yhteydessä lokakuun ensimmäisenä viikonloppuna. Vuosikokous on sääntöjen mukaan marraskuussa, perjantaina 23. päivänä. Pistäkääpä allakkaanne.

JÄSENMAKSUT

Lehden mukana tulevat jäsenmaksulaput. Monilla on jo useamman vuoden jäsenmaksu maksamatta. Syyllisyyttä tuntevien on syytä hoitaa asia nopeasti, sillä seuraavasta postituksesta jätetään ulkopuolelle ne, joilta kahden vuoden maksut puuttuvat.

TIEDOTUKSIA

KESKIAJAN ARKEOLOGIAN SEURA PERUSTETTU!

1.3. 1990 perustettiin Suomen keskiajan arkeologian seura-Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland. Seuran tarkoitus on edistää keskiajan arkeologian tutkimusta ja korkeakouluopetusta Suomessa. Seuran puheenjohtajaksi valittiin Knut Drake ja johtokuntaan Markus Hiekkänen, Juhani Kostet, Jaakko Masonen, Johan Nikula, Åsa Ringbom ja Unto Salo. Johtokunta valitsee myöhemmin keskuudestaan sihteerin. Sitä ennen seuran jäseniksi haluavat voivat ottaa yhteyden johtokunnan jäseniin.

YHTEISPOHJOISMAINEN HARRASTAJA-ARKEOLOGILEIRI

VALKEAKOSKELLA 2.-20.7. 1990

Viime vuosina arkeologiasta kiinnostuneet harrastajat ovat etsineet yhteisiä toimintamuotoja ei pelkästään kansallisella vaan myös pohjoismaisella tasolla. Kotiseututyön Pohjoismainen Liitto (Nordiska Förbundet för Hembygdsarbete, NFH) on perustanut arkeologian jaoston, johon kuuluu jäseniä Tanskasta, Norjasta, Ruotsista ja Suomesta. Arkeologian jaoston aloitteesta NFH on järjestänyt amatööreille tarkoitettuja kaivausleirejä jo kahtena kesänä.

Ensi kesän pohjoismainen harrastaja-arkeologileiri järjestetään Valkeakoskella 2.-20.7. 1990. Kaivauspaikaksi on valittu Valkeakoskella olevat kalmistot, joista toinen sijaitsee Suomen suurimman linnavuoren, Rapolan alarinteellä ja toinen Jutikkalan kartanon läheisyydessä.

Leirille voi osallistua joko yhden tai useamman viikon jaksona. Leirin tukikohtana on Päivölän Kansanopisto, jossa järjestetään majoitus ja ruokailut.

Tiedustelut: museovirasto, Anna-Liisa Hirviluoto tai Mirja Miettinen, puh. 90-40501.

Lähde: Suomen Kotiseutuliiton jäsenkirje 1/90. Kirjeessä luvattiin lisätietoja osallistumismaksuista yms. myöhemmin.

Ari Siiriäinen

PÄÄLLEKKÄISYYSFOBIA

Maailma muuttuu ennennäkemätöntä vauhtia, mutta suomalainen arkeologia harrastaa tomeraa paikallakäyntiä. Mistä johtuu? Syitä on varmasti monta: ammattikunnan pienuus (kriittistä massaa, josta energiaa vapautuisi, ei ole vielä saavutettu), tavoitteiden ja menetelmien yksipuolisuus (kaikki tekevät samantapaisiin tuloksiin pyrkivää "normaaliarkeologiaa" samoin establisoiduin ja toinen toistaan tieteellisemmin menetelmin), teoreettisten pohdintojen vierastaminen (vain kentällä ja museossa käytännön työssä, ns. reaali maailmassa, kasvaa todellisia arkeologeja), jne, jne, jne. Jotkut syistä ovat ehkä todellisia ja arkeologeista riippumattomia, jotkut taas ennakkoluuloja ja jotkut vanhaa tutkimusperinnettä. Syyt ovat mahdollisesti hitaasti korjattavissa, mutta vaativat yhdessä ja erikseen harjoitettavaa itsekritiikkiä, ehkäpä itseruoskintaakin.

Näin yliopiston näkökulmasta on uskallettava myöntää, että jo opiskeluvaiheessa nuoriin arkeologitaimiin kehittyä ainakin joitakin sellaisia ominaisuuksia, jotka edellä lueteltuja syitä synnyttävät ja ylläpitävät. Mene tiedä mistä sekin sitten johtuu: onko opetus liian yksipuolista, lannistavaa tai heitteille-jättävää, ja/vai altistuu ko opiskelija - arkeologian laitoksella, museovirastossa - huonoille vaikutteille, jotka ehkäisevät tervettä kehitystä tai johtavat huonoon suuntaan?

Mitään viisastenkiveä ongelmien ratkaisemiseksi ei varmaan ole olemassa, mutta eräitä huomioita haluaisin ottaa esiin keskustelun kohteeksi. Päällimmäisenä mielessäni on juuri nyt tutkimusaiheiden valinta ja erityisesti niiden päällekkäisyys. Asian on ajankohtaistanut pieni haloo siitä, että olen antanut saman, tai paremminkin samaan aineistoon pohjaavan, aiheen yhteen lisenasiatutkiel-

maan ja yhteen graduun. Tämä nimenomainen tapaus johtuu kylläkin ilmeisestä väärinkäsityksestä tai -muistamisesta, mutta se antaa kuitenkin hyvän aiheen pohtia ongelmaa yleisemminkin.

Ammattikuntamme pahimpia helmasyntejä on mielestäni juuri tämä tutkimusaiheiden päällekkäisyyden suorastaan hysteerinen pelko: pientäkään päällekkäisyyttä aiheen tai aineiston osalta ei suvaita, ja "reviirille" tunkeutuja on keinolla millä hyvänsä saatava torjuttua takaisin rajan yli. Vaikka syyt tähän privatisoitumisilmiöön ovatkin ehkä ymmärrettäviä (johtunevat suomalaisesta tutkimustraditiosta, jossa harvalukuiset tutkijat ovat toistaiseksi aina löytäneet oman pätemisen tarpeen tyydyttävän hiekkalaatikkonsa), ei ole toisaalta myöskään vaikea nähdä sen päivänselviä kielteisiä seurauksia. Ei kai tieteellistä keskustelua synny koskaan ilmapiirissä, jossa vain yksi tutkija tietää "totuuden" kustakin kysymyksestä, alueesta tai aineistokokonaisuudesta, josta muilla ei ole edes oikeutta muodostaa mielipidettä. Asioita ei muka voi tutkia kuin yhdestä näkökulmasta, josta käsin muodostettu "totuus" on ainoa oikea.

Käsityksemme menneisyydestä on yksittäisten "totuuksien" ketju tai mosaiikki vaikka toinen vaihtoehto, erilaisten näkemysten ja keskustelemalla syntyneiden vaihtoehtoisten tulkintojen muodostama, koko ajan muuttuva kuva olisi paljon inspiroivampi. On outoa, että arkeologi yleensäkin luulee voivansa päätyä ehdottomaan totuuteen ymmärtämättä, että kysymys on vain hänen omasta tulkinnastaan, koski se sitten kentällä tehtyjä ns. objektiivisia havaintoja tai pitkälle meneviä kulttuurihistoriallisia johtopäätelmiä, ja kaikkea siltä väliltä.

Olen viime aikoina pyrkinyt ainakin graduja varten antamaan teemoja joskus osittain päällekkäin, samoista problematiikoista, samojen muinaisjäännösten aineistoista tai samoista metodisista kysymyksistä, mutta aina siten, että asioita voi lähestyä erilaisista näkökulmista. Tarkoituk-

sena on saada syntymään eräänlaisia porukoita, työryhmiä, joiden piirissä gradujen ja lisureiden tekijät voisivat keskustella keskenään ja tukea toisiaan. Toivon, että siten yksinäisen puurtamisen tunne hälvenisi ja opinnäytteet syntyisivät helpommin. Ja mikä parasta, jo opiskeluvaiheessa ihmiset pääsisivät yhteispelin makuun ja irti yhdestä tieteemme kehitystä ehkäisevästä suomalaisen arkeologian kansallistaudista nimeltä "pääallekkäisyysfobia".

Ari Siiriäinen

KUKA TAI MIKÄ ON ARKEOLOGI?

Lehtijutuissa ja muissakin yhteyksissä näyttää yhä useammin esiintyvän käsite arkeologi eräänlaisena tittelinä: näyttelyä esittelee "arkeologi Se & Se", kaivauksia johtaa "arkeologi Tämä & Tämä", viisaita lausui "arkeologi Tuo & Tuo"... Arkeologi on kaiketi ihan hyvä titteli, mutta erikoista on, että sitä näyttävät käyttävän pääasiassa henkilöt, jotka eivät tarkkaan ottaen ole mitään arkeologeja, vaan joko arkeologian opiskelijoita tai sitten sellaisia, jotka eivät tosissaan edes aio tulla arkeologeiksi. Oikeampi titteli olisikin monen kohdalla arkeologian opiskelija (siis "ei-vielä-arkeologi") tai arkeologian harrastaja (siis "ei-arkeologi").

Tittelinä arkeologi tulisi varata vain sellaisia tieteenharjoittajia varten, jotka ovat osoittaneet oppineisuutensa arkeologiassa, ts. ovat suorittaneet yliopistollisen loppututkimuksen pääaineenaan arkeologia. Keskustelua voitaisiin käydä siitä, riittääkö huk- vai pitäisikö olla FK-tutkinto; mielestäni jälkimmäinen.

Jos loppututkintoa vaille oleva henkilö on onnistunut saamaan esim. museovirastosta itselleen viran, tulisi esiintyä tuon viran suomalla arvovallalla (ylim. tutkija, tutkimusavustaja jne).

Tämä puheenvuoro - jonka moni varmaan kuittaa turhaksi hiustenhalkomiseksi - liittyy kysymykseen tieteen arvonkohentamisesta: arkeologian arvostus kohoaa vain jos asetamme sen edustajille, todellisille arkeologeille, mahdollisimman korkeat vaatimukset. Tällä en tarkoita, etteivätkö nyt arkeologeina esiintyneet opiskelijat ja muut henkilöt olisi tittelin arvoisia, mutta vaadin, että he ensin sen muodollisesti osoittavat suorittamalla loppututkinnon arkeologia pääaineenaan.

Niuhotanko?

? ?

!

Opiskelija Oksala¹

PROVINSIAALINEN NÄKÖKULMA ARKEOLOGISEEN TIEDEPOLITIikkaAN

Pyysin oheista kriittisluonteista puheenvuoroa Kansallismuseon auditoriossa 12.2. 1990 klo 19 pidettyä, työllisyyttä ja muinaismuistohallinnon uudistusta koskenutta keskustelutilaisuutta varten. Keskityin kannanotossani muutamii mielestäni tärkeimpiin suomalaista arkeologiaa selvästi vaivaaviin ongelmiin, joiden ytimen katson juontuvan nimenomaisesti nykyisen muinaismuistohallinnon vanhentuneesta, keskittyneestä ja siten epädemokraattisesta organisaatiomallista.

Ensimmäinen ongelma nyt ja tulevaisuudessa on arkeologisen primaarilähdeaineiston jatkuva kasaantuminen Helsinkiin, mistä välittömästi aiheutuu esim. virastorakennuksen tilanahtaus erityisesti materiaalin säilytyksen kannalta. Samalla tätä tieteellistä lähdeaineistoa - kuten tunnettua - varsinkin rautakauden osalta koko ajan tuhoutuu museoviraston omissa tiloissa ensinnäkin asiattomissa säilytysolosuhteissa (kosteus, ilmansaasteet) ja toiseksi

¹ Artikkelin kirjoittajan nimi oli tekstin yhteydessä tässä muodossa ja on valittu sellaiseksi edellisen kannanoton tekstiä tuntematta.

määrällisesti riittämättömän konservointihenkilökunnan ja konservoinnin vuoksi. Vuosittaisten kenttätöiden tuloksena jatkuvasti karttavat kokoelmat vaativat kuitenkin yhä enemmän koulutettua henkilöstöä erityisesti pääkaupunkiseudulle, jonne sitten koko arkeologinen toiminta jatkaa kasautumistaan. Tällä tavoin useista Suomen keskeisimmistä maakuntamuseoista edelleen jää puuttumaan ko. maakunnasta löytynyt esihistoriallinen tutkimus- ja näyttelyaineisto. Muita tähän kasaantumisongelmaan välittömästi tai välillisesti liittyviä epäkohtia ovat:

- (Maakunta)museoissa ei ole arkeologeille mielekkäitä tutkimusvirkoja,
- ja silti arkeologeja koulutetaan työttömiksi (esim. Turussa on parhaillaan valmistumassa 23 laudaturtyötä, joista pääosa on graduja ja ai-keissa valmistua vuoteen 1992 mennessä).
- Arkeologian tiedehallinnollisessa kentässä (ks. kuva) voimavarat, työtehtävät, byrokraattiset velvollisuudet sekä vastuu ja vallankäyttö jakautuvat epätarkoituksenmukaisesti ja siksi epäoikeudenmukaisesti.
- Tästä syystä museovirasto ja Kansallismuseo eivät tunnetusti pysty huolehtimaan niille asetetuista, koko valtakuntaa kattavista velvoitteistaan.
- Avoin tieteellinen yhteistyö yliopistojen, museoiden ja museoviraston väliltä puuttuu juuri siksi, että museoissa ei ole aineistoja eikä tutkijoita.
- Yliopistotkaan eivät riittävästi tiedosta pedagogista vastuutaan tieteellisestä ammattikoulutuksestaan, johon sisällytän myös varsinaisen tutkijakoulutuksen jatko-opintoineen.
- Täten suomalaisen arkeologian kansainvälinen taso tieteenä on lähes mitätön kansainvälisten sarjojen perusteella mitattuna. Samoin kotimainen tutkimus-, julkaisu- ja popularisointitoiminta on varsin vaatimatonta.
- Useimmat arkeologit näyttävät olevan piit-

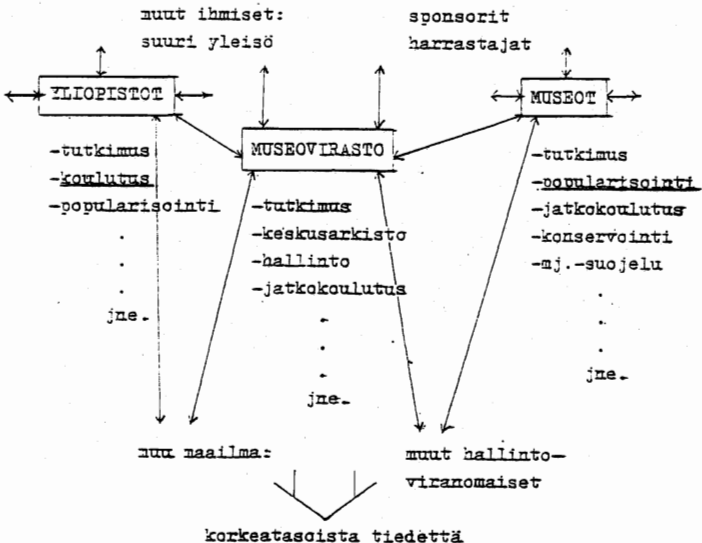

taamattomia omaa alaansa ja siten itseään koskevasta päätöksenteosta.

- Ikuinen ongelma on rahapula.

Esitetyt epäkohdat voidaan pitkälti ratkaista hajaannuttamalla Kansallismuseon kokoelmat - suojeluhallinnon ohella - maakuntamuseoihin. Silloin arkeologeja voidaan työllistää asianmukaisella tavalla. Ratkaisu edellyttää myös arkeologisen konservointitoiminnan laajentamista maakuntiin. Maakunta-arkeologioiden verkasto on toteutettava välittömästi loppuun saakka. Sen jälkeen museoissa tarvitaan virkoja myös amanuensseille ja tutkijoille. Lisäksi museoihin tulee perustaa erikoistutkijoiden ja assistenttityyppisten tutkijoiden jatkokoulutusvirkoja, joihin liittyisi läheinen yhteistyö yliopistojen kanssa. Museoihin on luotava arkeologisia, alueellisesti suuntautuneita tutkimus- ja tiedonjulkistamispisteitä kokoelmiin, kirjastoihin, tutkijankammioihin ja perusnäyttelyihin.

ARKEOLOGINEN KULTTUURI-
JA TIEDEHALLINTO:

Ehdotus arkeologian tiedeorganisaatioiden toiminnallises-
ta ihannemallista.

Arkeologisten tiedeorganisaatioiden työnjako on suoritettava tarkoituksenmukaisesti siten, että yliopistot keskittyvät tieteelliseen koulutukseen, museot tutkimustulosten popularisointiin (näyttely- ja harrastajatoiminta) ja museovirasto mm. keskusarkistointiin, hallintoon jne. (ks. kuva), kun kaikkien näiden instituutioiden tärkeimpänä yhteisenä taustatekijänä toimii tutkimus. Tällä tavalla tieteen taso alkaa vähitellen nousta ehkä kansainvälisestikin. Samalla arkeologisen toiminnan yhteiskunnallinen avoimuus lisääntyy, jolloin vastavuoroisesti rahoituksen ja sponsoroinnin voidaan odottaa lisääntyvän alalla.

Mietinnössä korostuneesta johtamisen painottamisesta voidaan ennakoida, että arkeologian osalta muinaismuistohallinnon hajauttaminen jää näennäiseksi, mikäli se perustuu pelkästään muinaisjäännössuojelun hajauttamiseen. Samaan aikaan muualla yhteiskunnassa moderni päätöksenteko merkitsee sen demokratisoimista ja siihen osallistumista sekä alueellisella että yksilöllisellä tasolla. On tiedostettava tieteenalan todelliset tarpeet, joita yllä olen pykinnyt kartoittamaan. Vastuu tiede- ja muinaismuistohallinnon toimivuudesta ja uudistumisesta on jokaisella itseään arkeologiksi kutsuvalla tieteellisen koulutuksen saaneella henkilöllä, ei pelkästään virkamiehillä tai byrokraateilla. Nimenomaan arkeologien on pysyttävä perustelevaan päättäjäille ja rahoittajille se, miksi tämä tieteenala on yhteiskunnallisesti tärkeää, miksi se on välttämätöntä.

Jouko Pukkila

ONKO PAIMIOSSA KALLIOMAALAU?

Jo kauan on odotettu, että esihistoriallisia kalliomaalauksia löytyisi myös rannikolta. Tässä kirjoituksessa haluankin esitellä yhden mahdollisen maalauksen, jonka löy-

sin yhdessä turkulaisen harrastelija-arkeologin Matti Elorannan kanssa Paimiosta syksyllä 1989.

Maalaus löytyi tavallaan sivutuotteena, sillä Paimioon tekemämme matkan tarkoituksena oli tutustua Paimion Rekkottilan linnavuoreen, jota Matti Eloranta piti näkemistään parhaiten säilyneenä. Linnavuori sijaitsee Puotajokilaakson länsipuolella olevan kallioharjanteen korkeimmalla kohdalla, se on luode-kaakko-suuntainen ja noin 100 x 20-30 metrin kokoinen. Sen rinteet ovat paikoin pystysuorat niin, ettei varustuksia ole rakennettu kuin vain joihinkin paikkoihin.

Nousimme linnavuorelle sen kaakkoispuolelta ja samaa reittiä myös laskeuduimme. Alas tullessamme kiinnitin huomioni jyrkkään, viistosti sisäänpäin viettävään ja noin viisi metriä korkeaan kalliojyrkänteeseen, jossa pienen hahmottamisen jälkeen erotin punaväriä. Osa siitä oli ilmeisesti muodostunut kallionhalkeamista valuneen sadeveden mukanaan tuomasta rautaoksidista, mutta kalliion jyrkänteessä näkyi myös kirkkaampaa punaväriä. Punaväriä esiintyi kolmessa eri kohdassa ja vaikutti maalatul-ta, sillä se ei esiintynyt tasaisesti vaan oli tarttunut vain kalliopinnan korkeimpiin kohtiin. Kaikki kolme läikkää sijaitsivat noin puolentoista metrin korkeudessa, ylempää jyrkänteestä emme punaväriä etsiskelyistä huolimatta havainneet. Kalliopinta oli ilmeisesti rapakiveä ja osittain niin pahoin rapautunut, että vain suurin kuvi-oista oli jossain määrin selvä. Se oli noin 20 senttiä halkaisijaltaan ja näytti esittävän ympyrää, josta lähti ylöspäin kaksi uloketta, ikäänkuin sarvet. Kaksi muuta kuviota olivat vain epämääräisiä läikkiiä, toinen niistä kuitenkin pitkänomainen. Maalauksen luokse tehtiin toinen matka, jolla oli mukana myös Turun maakuntamuseon tutki-joita. Tämän matkan yhteydessä löydettiin toinen jyrkän-ne, jossa oli myös punaväriä. Se oli hieman ensimmäistä ylempänä.

Varmuudella ei ole voitu todeta, onko kyseessä tosiaan esihistoriallinen kalliomaalaus. Joka tapauksessa kuvioi-

ta on mielestäni pidettävä ihmistekoisina, minkä puolesta puhuvat mm. punaväriin tarttuminen vain kallion pinnan korkeimpiin kohtiin sekä se, että punaväriä esiintyi pelkästään puolentoista metrin korkeudessa jyrkänteen alareunasta. Kuvioiden sijaintipaikka on kalliomaalauksille tyypillinen jyrkästi sisäänpäin viettävä kalliioseinä. Sen sijaan erona muihin tunnettuihin kalliomaalauksiin on se, ettei Paimion rinne sijaitse veden yhteydessä. Se on peruskartan mukaan noin 40-50 metrin korkeudessa nykyisestä merenpinnasta. Ottaen huomioon maankohoamisen nopeuden Paimion alueella, maalaus on sijainnut veden äärellä suurin piirtein varhaiskampakeraamisena aikana. Maalauksia ei kuitenkaan ole ilmeisesti tehty jään päältä, sillä jyrkänteen alapuolella sijaitsee tasanne, jolta käsin kuviot on voitu maalata.

Jos tämä Paimiosta löytynyt maalaus on esihistoriallinen, sille löytyy lähimmät maantieteelliset vastineet Kirkkonummelta. Tärkeintä olisi nyt saada maalaukseen tutustumaan asiantuntija, joka voisi varmistaa sen luonteen. Sen jälkeen asiaan voidaankin taas palata.

Pekka Tarkiainen

Ajatuksia ja arviointia Leena Lehtisen kirjoittamasta kirjasta OPAS ETELÄ-SAVON ESIHISTORIAAN

Otettaessa kirja käteen ensimmäistä kertaa kiinnittyy huomio onnistuneeseen ulkoasuun. Vilkaistu sisälehdille antaa myöskin yllättävän mielenkiintoisen ja myönteisen kuvan. Herää myöskin kysymyksiä: miksi ei vastaavaa opasta ole tehty jo aikaisemmin?

Leena Lehtinen (jatkossa Leena) on tehnyt suuren työn kootessaan tiedot oppaaseen. Esipuheessa hän suuntaa kirjansa lähinnä opettajille ja arkeologian harrastajille.

Miksi ei nuorille inventoijille? Oletan kuitenkin, että opas tulee jatkossa löytymään myöskin arkeologian opiskelijoilta. Lisäksi hän toivoo ja uskoo, että tämä kirja vanhenee pian. Etelä-Savon arkeologiset tutkimukset ovat vasta alussa.

Ennen kuin Leena ehtii kirjoittaa uutta kirjaa, lienee syytä rakentavassa hengessä katsoa, mitä oppaan sisältä alkaa löytyä. Oppaan jatkokehitystä ajatellen teen myös lisäysehdotuksia. Kaikki hyvä, mikä kirjasta löytyy, jää luonnollisesti vähemmälle huomiolle. Koska opas on tarkoitettu myöskin lyhyeksi katsaukseksi Etelä-Savon esihistoriaan, sivuten valtakunnallisiakin asioita, lienee aihetta takertua myöskin niihin. Kritiikki ei olekaan aina suunnattu pelkästään Leenan laatimaan tekstiin, vaan yleensä arkeologiaan. "Tältä ajalta on historia kirjoitettava maasta saatujen löytöjen perusteella" (s. 23).

Kirjaa tarkastelen esiintymisjärjestyksessä ja esitän oman näkökantani. Kiinnostukseni tiettyihin asioihin näkyy artikkelissani. Vaikka osa niistä tuleeikin lähiaikoina julkisen kritiikin alaiseksi, sopinee niitä käsitellä tässäkin yhteydessä.

Leena kirjoittaa: "Pähkinäsaaren rauhankirja on ensimmäinen lähde, jossa Savon nimi mainitaan (s.23). Savilahti ei ko. rauhankirjassa tarkoita kooltaan nykyistä Savoaa, vaan lähinnä Savilahtea, nykyistä Mikkelin seutua, yltäen alueellisesti pohjoisessa korkeintaan Juvan eteläpuoliseen vedenjakajaan. Alueen luovuttajien oma näkökanta Savilahti (Savilaksi), todistaa myöskin selkeästi, minkä kohteen he todellisuudessa olivat saaneet pidettyä ainakin jonkin aikaa alistettuna. Maakunnallisen Savo käsitteen luominen onkin sitten jo myöhempää satoa. Historian tutkimus on itse vääristänyt ja liioitellut Savilahden kokoa ko. rauhan vääristyneiden rajatulkintojen johdosta. Tarkemmin tulen asiat perustelemaan tulevassa Pähkinäsaaren rauhan rajaa käsittelevässä kirjoituksessani. Katso ja pohdiskele Leenan valitsemia karttoja s. 34, 104 ja

119. Onko suurempaan Savilahteen perusteita?

"Paleoliittinen aika: ... noin 350000-10000 eKr. ... Mesoliittinen aika: ... Se ajoitetaan Euroopassa noin 7000-4200 eKr. (s. 23-24). Edellä olevat aikamääritelmät jättävät hieman oudon tunteen. Kouluissa saatetaan joutua vastaamaan kysymykseen: mihin 3000 vuotta katosi? Mihin aikaan esim. Antrean kalastaja verkkoineen kuuluu? Sillä uskon oppaan tavoittavan historian opettajat, kuten Leena on suunnitellut.

"Kasvit muinaisjäynnösten paljastajina" (s. 35). Kasveista saisi maastotyöskentelyä ajatellen olla hyvät kuvat tai piirrookset. Näitä voisi sitten maastossa verrata epäilemäänsä kasviin ja myöskin niiden perusteella suorittaa tarkoituksellisesti etsintää. Sillä kasvien tunnistaminen tuskin on monenkaan inventoijan ja harrastelijan vahvimpia puolia.

Leena luettelee mihin kaikkeen C-14 ajoitusta voidaan käyttää: "orgaanisen aineksen, kuten puun, hiilen, turpeen, liejun, luun tai nahan ajoittamiseen. Myös rautakuonan sisällä oleva hiili voidaan tällä menetelmällä ajoittaa" (s. 37). Rautakuonan sisältä havaitsemani hiilet voidaan todella ajoittaa ilman eri mainintaa. Raudanvalmistamisen yhteydessä jätekuonan sisälle jääneet hiilet tulevatkin mahdollistamaan jo moneen kertaan tuhotujen raudanvalmistuspaikkojen ajoittamisen. Ne kuuluvat siten samalla yhtenä tärkeänä osana koko rautakauden tutkimukseen.

Käsikirjatyypissä oppaassa saisikin olla oma lukunsa ja ohjeensa erilaisten näytteiden ottoa varten. Tämä saattaisi olla hyvinkin tarpeellinen erikoistapauksia ajatellen, sillä paikalle ei ammattilaista aina saata ehtiäkään - muinaismuistolaista huolimatta. Kaikkien näytteiden ottaminen ei kuitenkaan ilman esivalmisteluja onnistu. Siksi olisi syytä perustella ja selvittää, miksi näytteitä on turha ottaa, miksi otetut näytteet menettä-

vät arvonsa.

Koska oppaan käyttäjät ovat maastossa liikkuvaa väkeä, olisi syytä esitellä selviä tutkimustuloksia myöskin viimeistä jääkautta edeltäneeltä lämpimältä ajalta. Tiedon välittäminen sopii oppaan luonteeseen varsin hyvin, sillä vähäisetkin havainnot saattavat antaa jatkossa tärkeää tietoa myöskin jääkauden jälkeisen ajan tulkintoihin. Lisäksi ne hahmoittavat aikamääriä uudella tavalla ja siten avaavat ajatukset huomaamaan, kuinka lyhyt jääkauden jälkeinen aika todella on ihmisen kehitystä ajatellen.

Vanhempi kivikausi ja sen luonnon historia (s. 44), on aihe, johon lienee hieman syytä kajota. Varhaisimpiin Suomen asuttajiin lienee katsottava kuuluvaksi Antrean kalastaja verkkoineen noin 7300 eKr. olevalla ajoituksellaan. Ei voitane oppaassa kuitenkaan lähteä siitä, että ei kannata etsiä vanhempaa asutusta, onhan oppaan tarkoituksena oltava ennakkoluuloton etsintä. Ensimmäiset asuttajamme lienevät tulleet tänne aina kevätjäiden aikaan, helpon ravinnon eli norppien poikasten takia jo Yoldiameren aikaiseen saaristoon.

Yoldiamerivaihehan alkoi noin 10200 vuotta sitten. Viidensadan vuoden kuluttua Etelä-Savon luoteisosankin vapautuessa jääpeitteestä korkeimman rannan merkkien syntyivät silloiseen saaristoon. Korkein rantahan tarkoittaa ylintä vedenpinnan asemaa, joka alueella vallitsi heti jääkauden vetäydyttä, ollen esimerkiksi Pieksämäenseudulla nykyisen 130 m:n tasolla. Voimakkaasta maannousemisesta (Jyväskylänseudulla n. 8 mm/100 v. Ristaniemi) johtuen vesi ehti 200 vuoden aikana aleta niin paljon, että Ancyclusjärven korkein ranta oli jo selvästi alempana ajoittuen Ristaniemen mukaan noin 9500-9400 vuoden takaiseksi. Etelä-Savon luoteisosassa onkin tilanne se, että Ancyluksen alkaminen ei nostakaan veden pintaa sen hetkistä tasoa korkeammalle, vaan vedenpinnan nousu ja maannousu ovat suunnilleen tasoissa.

Edellä olevien asioiden selkeyttämiseksi saisi oppaassa olla kartta veden koskemattoman maa-alan jakautumisesta Suomessa, sekä Itämeren kehitysvaiheista kertovat kartat, sillä isobaaseineen ne ovat hyvin kertovia sekä riittävän luotettavia. Ennen kuin on sisällä muinaisrantojen maailmassa, tarvitaan lisäksi käytännön harjoittelua. Oppaassa saisiikin olla ohjeita, miten muinaisrannat tunnistetaan. Oppaassa olisi hyvä olla laskentaohjeet siitä, paljonko jokin järvi on keskimäärin kallistunut esim. viimeisen 1000 vuoden aikana. Inventoijille uskoisin ohjeista olevan hyötyä, sillä maastossa liikkuessa tämän tyyppisiin asioihin ranta-asukkaiden kanssa saattaa herkästi joutua.

Haluttaessa etsiä varhaisimpia ihmisen jälkeensä jättämiä merkkejä, on niitä etsittävä veden koskemattoman maan reuna-alueilta; Pieksämäeltä näitä merkkejä on jo havaittavissa.

"Kampakeraamisen ajan tärkein riistaeläin oli hylje" (s. 59). Tämä tuskin pitää paikkansa pienten järvien osalta. Esim. Pieksämäen seudulta ei ko. ajalta ole mitään todisteita hylkeiden käytöstä. Pienistä järvistä norpat ovatkin loppuneet heti ihmisen tultua lähistölle asumaan. Nille ei ole jäänyt mitään elinmahdollisuutta. Norpat on ollut varsin helppo tappaa loppuun talvisin niiden hengitysaukolla odottaen. Asia on ollut aivan toinen suurten järvien osalta, kuten Saimaan, jota Leenakin varmaan tar koittaa.

"...tuntuu ihmeelliseltä, että idästä tulleet kauppiaat olisivat kokonaan sivuuttaneet Saimaan alueen" (s. 82). Edellisessä ei olekaan mitään arvosteltavaa. Olen ottanut tämän irrallisen pronssikauteen liittyvän toteamuksen siksi, että ainakin osittain Laatokalta Saimaalle päin liikkumisen vähyden yhtenä syynä saattaisi olla luonnon olosuhteet, jotka ohjasivat osaltaan liikkumista. Tämä sama vesiväylien käyttämismalli näyttäisi vielä jatkuvan nuorekkaan karjalaisuuden liikehdinnässäkin tämän vuosituhannen puolella. Ensimmäiset karjalaisvaikutteet Por-

voonjoen latvoilla lienevätkin Savilahden karjalaisuutta vanhempia ja ovat tulleet sinne rannikon kautta. Savilahden kautta tuleminen ei vaikuta todennäköiseltä.

Tuluskivistä Leena kirjoittaa seuraavaa: "ovat olleet käytössä 100-700-luvuilla. ...Se, että niitä tunnetaan Etelä-Savosta suhteellisen vähän, johtuneen vain siitä, että kaikki löydöt eivät ole tutkijoiden tiedossa" (s. 98). Tuskin kyseessä sentään on pelkästään tiedon kulkeamisen puute, sillä millä perusteella muualta Suomesta tieto olisi paremmin kulkenut. Tässä yhteydessä olisikin ollut hyvä esittää tuluskivien levinneisyyskartta, sillä se kertoo lahjomattomasti niiden käyttöalueen. Etelä-Savon kohdalla oleva tyhjiö etsiikin vielä vastaustaan. Kuuluiko alue arkeologisesti vaikeasti havaittavalle arvaamattomalle alkuväestölle, jonka liikkuma-alue mieluummin kierrettiin? Vai vetikö avara Päijänne seikkailunhailuiset eränkävijät aina pohjoiseen ilman erillistä syytä?

"Hämäläisillä oli oivalliset kulkuyhteydet jokia pitkin rannikolle ja todennäköisesti ainakin Hämeen eteläosien asukkaat suuntasivat tiettyinä markkinapäivinä myynti- ja ostosmatkansa Suomenlahden rannikolle" (s. 111). Kaukaa Ruotsista ja Laatokalta katsoen rannikko onkin ilmeisesti katsottu Hämeeseen kuuluvaksi. Häme käsite tuona aikana onkin todennäköisesti ollut huomattavan laaja-alainen.

"Karjalaiset kulkivat muutamia isoja väyliä pitkin ennen kaikkea Laatokalta Pohjanlahdelle. Tunnetuin karjalaisten käyttämistä reiteistä on ns. Nousia venäläisen reitti, josta on säilynyt vuodelta 1556 peräisin oleva tarkka kuvaus. Tämä reitti kulki Laatokalta Pielisen kautta Oulunjärvelle ja sieltä edelleen Pohjanlahdelle (ks. kartta s. 117)" (s.114). Pielisen ja Oulunjärven kautta kulkevalle reitille löytyy kyllä arkeologisia perusteita. Jos muutama isot väylät tarkoittavat Pohjois-Savon kautta kulkua, sopinee kysyä: minkälaiseen arkeologiaan väitteet perustuvat?

Sivuilla 117 ja 120 olevissa kartoissa on jo liiaksi historijoitsijoiden luomia oletuksia, osan niistä kuulussa jo selvästi historialliseen aikaan. Ilman lisäselvityksiä ko. karttojen käyttäminen esihistoriallisessa oppaassa on hyvin kyseenalaista, varsinkin kun niiden tiedot eivät perustu arkeologiaan ja ovat hyvin kiistanalaisia.

"Karjalaisten liikkuminen pohjoisissa metsissä alkoi 1000-luvulla, mikä aiheutti riitoja erämaita siihen saakka hallinneiden hämäläisten kanssa. 1000-luvulla yliote oli selvästi idän puolella. Ruotsalainen Eerikin kronikka kertoo, kuinka karjalaiset vuonna 1187 onnistuivat iskemään aivan Ruotsin sydämeen. "... karjalaisia eräasemia ja levähdyspaikkoja on perustettu verotusoikeuden vakiinnuttamiseksi koko eränkäyntialueelle, myös Savoona" (s. 117-118). Sotaretket Ruotsiin eivät tee Savon alueesta karjalaisten alueita, ei niitä sotaretkiä ole korpiin suunnattu. Savilahdessa on ollut karjalaisille kauppa- ja eräasemaa tarpeeksi. Eräasemaan ei kuitenkaan sivulla 34 olevan kartan karjalaisperäisten matka-sanojen levintä näytä antavan tukea. Mistähän mahtaa löytyä todisteita muualle Savoona oletetuille eräasemille? Viljelyn jäännökset eivät kerro ollenkaan siitä, onko viljelijä karjalainen, hämäläinen vai joku muu.

Oma kantani kuitenkin on, että karjalaisten liikkuminen etelässä Hämeen rannikolla on todennäköistä. Sitä puoltaa myöskin löydöt Porvoonjoen latvoilla, mm. Hollolassa ja Nastolassa. Tänne suuntautuva karjalaisten liikehdintä loppui kuitenkin rannikon ruotsalaistumiseen Hämeen retken aikana. Porvoon linnaa olisivat sitten tarvinneet juuri ruotsalaiset. En pidä ollenkaan mahdottomana myöskään sitä, etteikö Hämeeseen rakennettu linna saattaisi tarkoittaa juuri Porvoon linnaa. Linnan ruotsalaiset asukkaat eivät sallineet enää karjalaisten liikehdintää. Karjalaisten huomion ja kaupan kääntyminen Savilahden suuntaan onkin sitten jo aivan luonnollista.

Oppaan luonne saisikin jatkossa olla sellainen, että se

laittaa myös lukijansa pohtimaan asioita, mitä esim. joku kartta kertoisi hänelle. Valmiiden johdattlevien ajatusmallien tarjoaminen tuskin on hyvää mainosta arkeologialle, ellei se sitten selvästi perustu siihen.

Voisikohan jatkoa ajatellen hävittää ETELÄ-SAVON otsikosta pois ja pyrkiä luomaan valtakunnallinen neutraali "Opas esihistoriaan"? Esihistoriaahan on kuitenkin rakennettava samojen periaatteiden mukaan koko valtakunnan alueella. Opas ainakin antaa aiheen ja syyn sellaisen odottamiseen. Katsaus Etelä-Savon esihistoriaan kannattaisikin ehkä ideoida erikseen. Tarvitaanko yleensä ollelukaan mitään arkeologiaan perustuvia tulkintoja kenttätöoppaassa varsinkaan, jos opas on tarkoitettu mukana pidettäväksi? Sillä vaikka opas nytkin on jo hyvä inventoijan käsikirja, toivoisin oppaan kehittyvän todelliseksi maastossa liikkujan pikkujättiläiseksi.

Lauri Pohjakallio

ARKEOLOGIAN OPASKIRJA

Savonlinnan maakuntamuseon toimittamana on ilmestynyt Leena Lehtisen kirja "Opas Etelä-Savon esihistoriaan". Ensituttavuus kirjaan on positiivien jo ennen kuin siihen on koskenutkaan. Pitkulainen puolitoistasetentinen suorakaiten muotoinen nide tuntuu houkuttavalta. Se sopii käteen, povitaskuun ja mihin vain.

Sama myönteisyys jatkuu kun kirjan ottaa käteen ja selaa sitä: tekstiä, kuvia ja piirroksia on sopivassa suhteessa. Esipuheessa kerrotaan, että teos on laadittu muinaisjäännösten tunnistamisoppaaksi maastossa ja samalla

lyhyeksi katsaukseksi Etelä-Svon esihistoriaan. Johdanto sanoo sen sitten jo selvemmin: Teos on tarkoitettu arkeologian harrastajille sekä eteläsavolaisen esihistorian oppaaksi ja kenttätyöohjeeksi.

Johdanto on esimerkkitarina siitä, kuinka maakuntaarkeologi löytää kiinteän muinaisjäännöksen ja ryhtyy rauhoituksen edellyttämiin toimenpiteisiin. Tällä kerralla selvittiin muutaman kesämökin paikan siirtämisellä. Maanomistajakin oli loppujen lopuksi vain tyytyväinen. Kirjan lopussa on vielä samanhenkinen tarina Jokelan kunnan Haisvuoren muinaislinnan ohi tehtävästä tiesuunnitelmas- ta. Esimerkissä on vain tyytyväisiä ihmisiä ja tiesuunta muuttuu vaivatta arkeologien mielen mukaiseksi. Lopuksi Jokelan kunnanjohtaja perustaa Haisrannalle Iron Age Centerin ja löytää arkeologian tulevaisuuden kaupallisuude- ta...

Sitten itse asiaan. Kirjan jakautuu pääpiirteissään kahteen osaan. Ensimmäistä voi luonnehtia vaikkapa arkeologiaan johdattellevaksi ja toista pedagogiseksi.

Johdatteluosassa selvitelään muinaismuistolakiin liit- tyviä asioita: käydään läpi kiinteät muinaisjäännökset, irtolöydöt, puhutaan muinaisjäännösten suojelusta jne. Kirjasta ei kuitenkaan löydy muinaismuistolakia sellai- sanaan. Lukija johdatellaan arkeologian tutkimuksen his- toriaan ja nykyvaiheisiin sekä arkeologiaan tieteenä. Selvitellyksi tulevat alan termistö ja tutkimusprosessi, muinaisjäännösten inventointi, paikannimien osuus esihis- toriassa, ajoitusmenetelmät ym.

Pedagoginen puoli etenee esihistoriamme kronologian mukaan. Ajanjaksoja tarkastellaan Savon historian kannal- ta ja sen jälkeen on katsaus Etelä-Savon löytöihin. Seu- ranta ei lopu esihistorian myötä. Lukijaa muistutetaan myös historiallisen ajan kiinteistä muinaisjäännöksistä, joita muutamia luetellaankin.

Uusilla urilla

Jos kohta olisinkin toivonut Etelä-Savon esihistorian oppaalta laajempaa paneutumista oman alueen löytöihin ja niiden tutkimushistoriaan, on oppaan varsinainen sanoma

haettavissa muualta. Se on tietääkseni maamme ensimmäinen harrastelija-arkeologeille tarkoitettu opas. Teos on kirjoitettu niille, jotka ovat kiinnostuneet arkeologiasta niin paljon, että pakkaavat reppunsa ja lähtevät maastoon. Kirjasta saa ohjeet mukaan otettavista tarvikkeista ja mitkä ovat toimenpiteet löytöjä tehtäessä. Esimerkiksi rautakauden pysyvän asutuksen etäispesäkkeiden eli eräasemien etsijöille annetaan maastotyöskentelyn ohjeeksi:

1) Ota lähtökohdaksi jokin rautakauteen viittaava löytö; siitepölyanalyysin tulos, irtolöytö, kalmisto, uhrikivi, tietty paikannimistö tai tieto arkeofyyteistä.

2) Etsi peruskartta ja kartta, jossa näkyvät alueen vesi- ja muut kulkureitit. Jos et tunne rautakautista esineistöä, tutustu yleisimmistä rautakautisista esinetyypeistä tehtyyn kuvastoon tai muihin kirjoihin, joissa on kuvia rautakautisista esineistä. Ks. kirjallisuusluettelo.

3) Katso 1560-luvun asutusta esittelevästä kartasta ja kyläluettelosta, onko alueella ollut asutusta keskiajalla ja minne se on sijoittunut.

4) Mene alueelle, peruskartta, lapio ja retkivarusteet mukana.

5) Katsele ympärillesi: onko pellolla isoja maakiviä tai kalmistokukkulan tai hautaröykkiön näköistä paikkaa. Myös maasta kohoavat kumpareet kannattaa huomioida.

6) Kävele systemaattisesti pitkin tutkimusalueesi peltoja. Useimmat asuinpaikat ovat löytyneet peltopoiminnan avulla. Erittäin tärkeää on kysellä talonväeltä, onko alueelta löytynyt luita, rautaesineitä, keramiikkaa tai iskoksia.

7) Tee koekuoppia sopivan näköisille kumpareille. Poista turve varovaisesti ja kaiva kuoppa varovaisesti maahan.

Jos maasta löytyy:

-nokea ja hiiltä, se ei vielä riitä. Niitä on kaikkialla maaperässä.

-nokea hiiltä palanutta luuta, palaneita kiviä, savitiivistettä, rautakautiselta vaikuttavaa lasittamatonta keramiikkaa tai rautakautiselta vaikuttavia esineitä; nämä ovat rautakautisen asuinpaikan tai kalmiston tuntomerkkejä. Nyt lopetat kaivamisen, korjaat löytösi talteen ja toimitat ne maakuntamuseoon tai museovirastoon. Varmuuden vuoksi kysy maanomistajalta, onko hä-

nellä mitään selitystä löydöillesi.
Merkitse löytämäsi paikka peruskarttaan
ja kirjaa sijainti ylös.

Minua arveluttivat niin yllä olevassa mainitut kuin muuallakin kirjassa usein esiin tulevat koekuopat. Toisaalla tosin sanotaan, että "Hyviin tapoihin tietenkin kuuluu, että maanomistajan lupa kysytään, jos tehdään inventointia pellolla tai joudutaan kaivamaan koekuoppia vieraalle maalle." Tarkastin asian Forssan nimismieheltä ja hänen mukaansa toisen maalla kaivettaessa on aina kysyttävä lupa. Asian selvittämiseksi pyrin lähinnä siihen, että olipa käytäntö mikä hyvänsä, kirjoitetussa oppaassa ei saa olla lainvastaisia tietoja. - Enkä muuten ole ollenkaan niin varma, että muinaismuistolaki on koekuoppien suhteen tulkittavissa noin väljästi. Ei ainakaan, jos harrastelija-arkeologi haluaa löytää kaikki yllä olevan eräaseman etsimisesimerkin viimeisen ranskalaisen viivan jälkeiset muinaisuuden merkit ennenkuin lopettaa kaivamisen.

Opiksi

Leena Lehtinen on oppaallaan omalta osaltaan ratkaissut sen ongalman, joka on kaikilla maakunnissa arkeologista työtä tekevilla: miten saattaa työnsarkansa tutuksi mahdollisimman monille ja kuinka tyydyttää innokkaimpien arkeologian harrastajien tiedonjonon. Ja varmasti hän on siinä onnistunutkin. Mitä jäi sanomatta löytyy kirjasen lähdeviitteistä.

Teos muistuttaa meitä myös siitä, että maassamme on koko joukko arkeologian harrastajia. Kun olosuhteet ovat otolliset syntyy jopa seuroja, kuten esim. Mikkelissä. Alan harrastajat ovat melkoinen pääoma, jota tulisi ohjata ja paimentaa". Nyt käsillä oleva opas on oivallinen lähtökohta.

Otettakoon tästä opiksi ja julkaistakoon harrastaja-arkeologeille tarkoitettu opaskirja. Myös maakunta- ja muille museoille olisi syytä tehdä kirjanen siitä, miten erilaisissa esihistoriaa koskevissa tilanteissa toimitaan. Erityisen tärkeä se olisi harrastelijavoimin ja kunnallisesti, harrastelijavoimin hoidettujen museoiden...

vastuunkantajille. - Kun etsitään näille tekijää, katse kääntyy museoviraston suuntaan.

HELSINGIN JA TURUN YLIOPISTON ARKEOLOGIAN LAITOKSILTA VUONNA 1989 VALMISTUNEITA GRADUJA

Maija Tusa: KOLME KYLÄÄ JANAKKALASSA - RÄIKÄLÄN, KERNAALAN JA VANANTAAN ASUTUSHISTORIAA. 97 s. liitteitä 14.

Arkeologinen aineisto osoittaa, että merovingiajalla on tutkittavalla Hämeen äärialueella alkanut kehittyä pysyvä asutus. Rukiin viljelyä voi pitää sen taloudellisena kivijalkana ja tekijänä, joka vähintään suurelta osin selettää pysyvän asutuksen synnyn.

Tämän tutkimuksen varsinainen tutkimusongelma on, miten pysyvä asutus kehkeytyy yleensä ja erityisesti Kernaalassa, Vanantaalla ja Räikälässä kyläksi. Kysymyksessä on katsottava olevan hyvin monimutkaisen prosessin, jossa uudenlainen talous ja sen välttämättä vaatimat yhteisön itseymmärryksen ovat kuvattavissa synteesinä vain monitieteisesti. Siksi tutkimusongelmaan ei voi vastata pelkästään arkeologian keinoin, vaan tutkimusotteen on oltava monitieteinen. Erityisesti arkeologisen aineiston tulkinta yritetään saattaa yhteensopivaksi vallitsevan historiatieteellisen ja kulttuurimaantieteellisen tiedon kanssa.

Tutkimustulokset esitetään mallina Muinais-Hämeen asutusvaiheista. Mallissa on neljä asutusvaihetta, jotka ovat tutustumisvaihe, valtaamisvaihe, vakiintumisvaihe ja eriytymisvaihe. Kylän muotoutuminen on kuvattu tässä mallissa.

*

Jaana Riikonen: "NAISENHAUTA KAARINAN KIRKKOMÄESSÄ". 119s.

Tutkimuksen kohteena on Helmer Salmon v. 1950 (yhdessä tämän kirjoittajan kanssa) Kaarinan Kirkkomäessä tutkima rikkaan ruumishaudan (hautaus I/1950) yläosa - alaosa oli tuhottu ennen tutkimusta. Siitä löydettiin kaksi pyöreää kupurasolkea, niitä yhdistävät pronssiset kaksoisketjut, kaksi kultafoliohelmeä ja niiden kanssa kaulanauhaan kuulunut hopeabrakteaatti (anglosaksisen rahan jäljitelmä), veitsi ja sen pronssipäällysteinen tuppi, 59 kankaanjännöstä sekä luita luurangon yläosasta. Löydöt otettiin asemallisesti talteen ja vietiin Kansallismuseoon, jossa ne kuitenkin ovat varastojen siirroissa menettäneet asemallisuutensa. Tutkimuksen lähtökohdat eivät siis olleet suotuisat, varsinkin kun haudan aikaisemmasta museotutkimuksesta todistavat dokumentit ovat hävinneet. Kirjoittajan tavoitteena on näet tekstiilien analyysiin perustuva

vainajan puvun rekonstruktio, missä löytöjen alkuperäis-
asemalla on olennainen merkitys.

Alkuluvuissa kirjoittaja tarkastelee kalmiston tutkimus-
historiaa, laajuutta ja ajoitusta, arvioi hautaa I/1950
lähdekriittisesti ja esittää vainajasta osteologisia ha-
vaintoja ja päätelmiä. Kirkkomäen kalmistosta tunnetaan
kaikkiaan 16 ruumishautausta, joista kaksi vanhinta, toi-
nen juuri hauta I/1950 sijaitsevat kalmiston länsiosissa
ja ajoittuvat viikinkiajan loppuun, 1000-luvun alkupuolel-
le; itäosissa tutkitut ovat ristiretkiajalata.

Tutkimuksen keskeisenä osana on tekstiilien yksityiskoh-
tainen analyysi. Siinä kirjoittaja on käyttänyt röntgen-
kuvia, mikroskooppia ja värinmäärityksissä myös kemial-
lista analyysia. Muinaistieteellisten tekstiilien analyysi -
materiaalin tai materiaalien, langan kiertosuunnan,
mahdollisen kertauksen ja sen kiertosuunnan määrittäminen,
loimien ja kuteen toisistaan erottaminen, kankaan
sidoksen, hulpion rakenteen, kankaaseen liittyvien lauta-
nauhojen, ompelukoristeiden ja ommelten sekä värin mää-
rittely - edellyttää kansanomaisen kankaankudonnan hyvää
tuntemusta. Sellaista ei arkeologinen eikä kansatieteel-
linenkään yliopisto-opiskelu anna, mutta sellainen kir-
joittajalla on aikaisemman koulutuksensa perusteella. Arkeo-
loginen koulutus ei myöskään sisällä edes johdatusta
muinaistekstiilien analyysiin, joten kirjoittajan on täy-
tynyt hankkia taitonsa tämän työn aikana. Siinä hän on
konservaattori Leena Tomanterän ohjauksella ilmeisesti
onnistunut. Analyysi on huolellista ja perusteltua sekä
runsain selventävin piirroksin ja valokuvin havainnollis-
tettua; ilman niitä tekstin ymmärtäminen olisikin yli-
voimaista.

Kankaan laadun, pronssispiraalien ja sijainnin nojalla
kirjoittaja pääteele kiitettävän varovaisesti, mistä
vaatekappaleesta fragmentit ovat todennäköisesti tai mah-
dollisesti peräisin. Päätelmiä hän tukee muulla myöhäis-
rautakauden tekstiileihin kohdistuneella tutkimuksella,
jonka hän tuntee hyvin, kuten mm. yleistävästä taulukoista
ilmenee; tältä osin kirjoitus on rautakautisen teks-
tiilitutkimuksemme tietynlainen kodifikaatio. Kirjoittaja
osoittaa kypsyneisyyttään myös käyttämällä sekä peruste-
lussa että tulosten taustana yleistä tekstiilihistorial-
lista tutkimusta. Hän osoittaa siten hallitsevansa ana-
lyyttisen vertailumetodin, eikä tutkimus siis ole käsi-
työtaidon kuvaileva esitys, jollaisen vaara on aiheen
vuoksi ilmeinen. Kirjoittaja on myös lähdekriittinen,
jopa siinä määrin, että sanoo jonkun muun mahdollisesti
päätyvän samasta materiaalista aivan toisenlaiseen tulok-
seen; hänen argumentaationsa tekee tällaisen varovaisuuden
kuitenkin enemmän hyveelliseksi kuin perustelluksi.

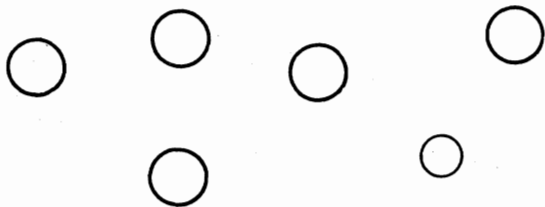
Kirjoittajan esitys on sanonnallisesti kypsää ja viimeis-
teltyä. Otsake "Tosiasioita ja tulkintaa tutkitun haudan
pohjalta" on kaksitulkitaisuudessaan hiukan humoristinen,
lainausmerkittömänä kaiketi tahattomasti. Faktojen
näkökulmasta olen todennut vain muutaman lapsuksen. Niin-
pä kartoissa esiintyy "hauta 1951", tekstissä taas vuosi-

luku 1950. Arvellessaan, että haudan solkien huono ornamentiikka johtuisi ehkä "kukuneista muoteista" kirjoittaja näyttää otaksuvan, että pyöreitä kupurasolkia olisi valettu kaksiosaisissa kestopuoteissa, vaikka ne mitä ilmeisimmin ovat kertakäyttömuoteissa valettuja, kuten Pälkäneen Hyllin löytö osaltaan osoittaa. Suomen varhaisimman kristillisyyden muinaisvenäläistä alkuperää esittäessään kirjoittaja ei viittaa J.J. Sedovin eikä U. Salon artikkeleihin, joissa asiaa on niin ikään perusteltu. - Kirjallisuusluettelo on muutoin laaja.

Lopuksi pääasialliset tulokset: Kaarinan Kirkkomäen haudan I/1950 vainajalla on ollut kaulassaan parin lasihelmen ja hopearahajäljitelmän muodostama kaulanauha. Yllään hänellä on ollut olkapäitä pyöreillä kupurasoljilla kiinnitetty sininen, yläosaltaan koristekuviainen pepsotyyppin villahame, jonka yli kulkiivat kupurasolkiin kiinnitetyt ketjukkannattimin varustetut kaksinkertaiset rintaketjut. Vyötäisille oli ripustettu pronssipeitteinen tuppi puukkoineen. Hameen alla oli harvasta luonnonharmaasta toimikkaasta tehty paita, "yliset", ja sinisestä toimikkaasta tehty alushame, "alaset". Vyötäisille oli erillisellä punaruskealla lautanauhalla sidottu pronssi-spiraaliputkin reunustettu sinivihreä esiliina. Vaippa, sekin villaa, oli vielä vailla pronssispiraalikoristeita. Nämä ilmaantuvat rikkaina vasta ristiretkiajan vaippoihin, joskin vain Länsi-Suomessa; Karjalassa ristiretkiajan spiraalittomat vaipat jatkavat Länsi-Suomen viikinkiaikaista perinnettä. Vainajan vyötäisille oli laskettu neulakinnaspari - vainajan kädet olivat rinnalla - ja helmaan ns. länsisuomalainen kaarihuntu, Leena Tomanterän ja Jaana Riikosen mukaan todellisuudessa kaiketi korkea pronssireunuksinen päähine, ilmeisesti vaimon; helmaan sijoitettuna se viittaa vainajan tyttöyteen. Haudan tekstiilit on kudottu pystyillä kangaspuilla. Ne ovat materiaaliltaan karkeanpuoleisia useiden muiden viikinkiajan tekstiilien tapaan ja ilmeisesti vaatteinakin omatekoisia.

Vainaja lienee haudattu syksyllä. Hänet on laskettu täydessä juhlavaatetuksessaan tuohella peitetyn hautakuopan pohjalle, ilman arkkua, viittaaan peitettynä ja myös yläpuolelta tuoheen suojattuna. Arkutta hautaaminen oli viikinkiajalla yleistä ja tunnetaan mm. Birkasta, samoin neulakintaiden hautaan pano, joka säilyi karjalan ortodoksisessa piirissä myöhäisiin aikoihin. Vainajalle annetut ohrankorret saavat nekin vastineita ortodoksisesta perinteestä.

Unto Salo

S I S Ä L L Y S

Kokouskutsu	1
Tiedotuksia	2
Päällekkäisyysfobia - Ari Siiriäinen	3
Kuka tai mikä on arkeologi - Ari Siiriäinen	5
Provinsiaalinen näkökulma arkeologiseen tiedepoli- tiikkaan - Opiskelija Oksala	6
Onko Paimiossa kalliomaalaus? - Jouko Pukkila	9
Ajatuksia ja arviointia Leena Lehtisen kirjoittamasta kirjasta Opas Etelä-Savon esihistoriaan - Pekka Tarkiainen	11
Arkeologian opaskirja - Lauri Pohjakallio	18
Helsingin ja Turun yliopiston Arkeologian laitoksilta vuonna 1989 valmistuneita graduja	
Maija Tusa	22
Jaana Riikonen - Unto Salo	22

